मराठी खलनायकांची गॅंग

'वास्तव' आणि 'शूल'द्वारे बरेच मराठी कलाकार खलनायक म्हणून चमकले. खलनायकांच्या या नव्या गॅंगबद्दल.

प्रमोद आजगावकर

सर्वसाधारणपणे हिंदी चित्रपटात, गुणी नायक प्रथम पडद्यावर दिसतो व नंतर दुर्गुणी खलनायक दिसतो. त्याप्रमाणे 'वास्तव'मध्ये थोडेफार दिसते, पण 'शूल' चित्रपटात मात्र नायक पुष्कळ वेळाने दिसतो. पण प्रथमच खलनायक बच्चू यादवचे दर्शन होऊन त्याचे दहशतवादी साम्राज्य दिसते. त्यामुळे रामगोपाल वर्मा निर्मित व इ. श्रीनिवासन दिग्दर्शित 'शूल' चित्रपटात बच्चू यादवच्या राज्यात नंतर येणारा पो. इ. समरप्रताप (मनोज वाजपेयी) हा काटा आहे, असे तर दाखवायचे नाही ना? हा उरफाटा प्रश्न सर्वसाधारण रसिकांना पडला. पण या मासमुळेच चित्रपट खऱ्या अर्थाने चालतो म्हणून 'वास्तव' जोरात चालला. तरी 'शूल'पण चालत आहे. जरी 'वास्तव' आणि 'शूल' या दोन्ही चित्रपटांना संगीताचा आधार म्हणण्याइतका मिळाला नाही व हीमॅनच्या हाणामारीचा चित्रपटाचे दिवस संपलेले आहेत तरी 'वास्तव' व 'शूल' हे दोन्ही हाणामारीचे चित्रपट चालले. कारण 'वास्तव' हा शहरी व 'शूल' हा बिहारमधील मोतीहारी गावातला चित्रपट तेथील वास्तवतेवर आधारित असून ते भावनात्मकरीत्या गुंफलेले आहेत. शहरातल्या सामान्य चाळीतला तरुण, गॅंगवारचा खलनायकरूपी नायक कसा बनतो, हे 'वास्तव'मध्ये दाखवले. 'खलनायक नहीं नायक हूँ मैं' असे संजय दत्तला शोमॅन सुभाष घई 'खलनायक' चित्रपटातून प्रभावीपणे दाखवू शकला नाही तरी नवीन निर्माता दिग्दर्शक महेश मांजरेकर 'वास्तव'मध्ये दाखवू शकला. म्हणून मुंबईसारख्या शहरात 'वास्तव' चांगला चालतो. पण 'शूल' हा ग्रामीण पार्श्वभूमीवरचा असल्याने तो शहरात धीम्या गतीने चालताना ग्रामीण भागांत मात्र धो-धो धावत आहे. तटस्थ भूमिकेतून पाहाताना मांजरेकरपेक्षा श्रीनिवासन या ब्यावीस वर्षाच्या तरुणाचेच दिग्दर्शन जास्त वाखाणण्याजोगे आहे!

सुपरस्टार नाना पाटेकरप्रमाणे महेश मांजरेकर या रंगभूमीवरच्या कलाकार दिग्दर्शकाने बॉलीवूडमध्ये येताना आपल्याच 'ऑल दि बेस्ट' नाटकातील 'संजय नार्वेकर'ला दिडफुट्या म्हणून आणले. त्यात खास आश्चर्य नाही! पण तामिळी निर्माता दिग्दर्शकानी नेहमीप्रमाणे आपल्या तमिळी कलावंताना 'न' आणता सयाजी शिंदे, गणेश यादव, संदीप कुलकर्णी, नागेश भोसले, नंदू माधव ही मराठी खलनायकाची गॅंगच्या गॅंग 'शूल'तर्फे देणे, ही मात्र आश्चर्याची बाब. याचा अर्थ (शूल पाहून) खरोखर मराठी कलावंत किती गुणवान आहेत ते दिसते. रसिक तर त्याच्या पुढे जाऊन म्हणतात, 'सयाजी खलनायक म्हणून मोहन जोशीची छुट्टी सहज करणार!' यासाठी सयाजी गॅंगला भेट दिली.

गणेश यादव : 'शूल'मध्ये नायक मनोज वाजपेयीप्रमाणे सयाजी शिंदे व गणेश यादव (करप्ट पो. इ. हुसेन) यांना जवळजवळ समसमान संधी आहे! नायकाला नायिका हवी, म्हणून आहे 'रवीना टंडन'. शूलबरोबर यशस्वी झालेल्या 'वास्तव'मध्ये पण गणेश यादव आहे. आपल्या भावाचा खून करणाऱ्या नायक संजय दत्त व दिडफुट्यावर (संजय नार्वेकर) तो रिव्हेन्ज घेऊ इच्छित असतो; म्हणजे तो खलनायक होता. पण 'शूल'मध्ये त्याचा पो. इ. हुसेन ग्रे शेडचा आहे. आपल्या वडिलांनी आपल्याला, मागे काहीही इस्टेट ठेवली नाही म्हणजे बिना बापके खुद पैदा हुए असे वाटून तो म्हणतो, वैसे अपने बच्चेको जीना नही पडना चाहिये.' तो परिस्थितीने करप्ट होतो व नंतर करप्शन त्याचे पार्ट ऑफ दी लाईफ बनते. बच्चूला प्रथम मदत करताना, तो नंतर त्यात फसत जातो.

गणेश प्रथम हिंदी चित्रपटात दिसला सुधीर मिश्राच्या 'इस रातकी सुबह नही' या चित्रपटातून. त्यातला त्याचा पो. इ. पाटणकर प्रामाणिक असतो. त्याचा संबंध अंडरवर्ल्डशी असल्याने तो खलनायक वाटतो; पण शेवटी डॉनचा नीचपणा त्याला कळताच तोच शेवटी डॉनला शूट करतो. पण तो चित्रपट नीट प्रदर्शित झाला नाही. गणेश यादव तयार झाला, सत्यदेव दुबे याच्या नाट्यसंस्थेतून. सत्यदेवबरोबर पाच-दहा वर्षे असताना 'अंधारयात्रा, अविनाश एक ध्यास, संभोगसे संन्यास तक' या नाटकातून दिसला. विजया मेहता च्या 'नाग मंडल'मध्ये त्याने ' नाग व नवरा' ही दुहेरी भूमिका केली. 'दिग्दर्शनाची माहिती, नटाला

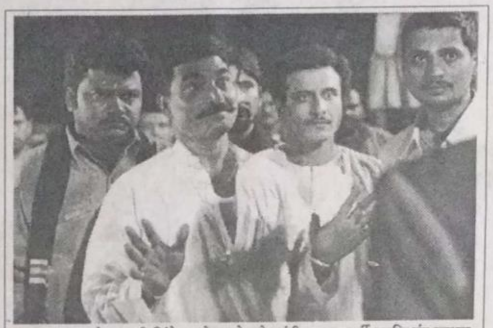

'शूल' मध्ये सयाजी शिंदे, नागेश भोसले, संदीप कुलकर्णी आणि नंदू माधव.

मनोज वाजपेयी आणि गणेश यादव 'शूल'मध्ये.

परिपूर्ण अभिनय करायला मदत करते' म्हणून तो किशोर कदमबरोबर गोविंद निहलानीकडे 'दृष्टी' व त्यांच्या तीन टेलिफिल्मसच्या वेळी, दिग्दर्शनात सहायक होता. त्यामुळे त्यांनी स्वतः दिग्दर्शन केलेली शफाअत खानची 'बम्बइकि कौवे' व 'शोभा यात्रा' ही नाटके गाजली. तसेच नचिकेत जयू पटवर्धन यांच्या 'लिमिटेड माणुसकी' या मराठी चित्रपटात त्यांनी प्रथम काम केले असता त्याच्या पहेलवानाच्या त्या भूमिकेला कालनिर्णयाचे सपोर्टिंग आर्टिस्टचे पारितोषिक मिळाले. 'बनगरवाडी' या अमोल पालेकरच्या चित्रपटात नायिकेला पळवून नेणाऱ्या 'जगन' या गुंडाचे त्याने काम केले. त्यातील फोटो घेऊन गणेश 'शूल'च्यावेळी, रामगोपाल वर्माच्या ऑफिसात जाऊन भेटला. त्याने फोटो पाहून, 'या फोटोत तुझ्याबरोबर हा दुसरा कोण आहे? असे विचारले व त्यातील त्या नंदू माधवाला विनासायास 'शूल'मध्ये बच्चू यादवच्या मेव्हण्याचा व त्याच्या आवडत्या 'लालजी' या सहायकाचा रोल (नंदूला) मिळून त्याला हिंदी चित्रपटात प्रथम यायला मिळाले. 'शूल'चे लेखक, अनुराग कश्यप यांनी 'बम्बइकि कौवे' पाहिले होते. गणेश मात्र आता हिंदी चित्रपटात संधी मिळाल्यास दूरदर्शनच्या छोट्या पडद्यावर काम करणे थांबवणार आहे! गणेश आतापर्यंत 'एम. एस. मथ्यूच्या कयर, नाईन मलबार हिल (दोन्हीत क्रांतीकारक), सेव्हन्टीन शेर्ली रोड (रिक्षावाला), सिद्धी (डॉन), थोडा है थोडे की जरूरत है (बेकार तरुण) यासारख्या मालिकांतून वेगवेगळ्या भूमिकेतून दिसला.

नंदू माधव : 'शूल'च्या फर्स्ट शेड्यूलमध्ये नंदूची 'अभिनयक्षमता' पाहून त्याचा 'लालजी' नगण्य वाटू नये, म्हणून नायक मनोज वाजपेयी व गणेश यादवबरोबर काही सीन्स खास लिहिले गेले, असे खात्रीलायकरीत्या रामगोपाल वर्माच्या ऑफिसातून समजते. वकिली घराण्यातला नंदू शासकीय ज्ञानविज्ञान महाविद्यालयातून १९८० मध्ये बी.एस्सी. (फिजीक्स घेऊन) होऊन एलएल.बी जनरल झाला. (सनद घेतली नाही.) त्याच्या ग्रुपच्या 'करायला गेलो एक' नाटकातील 'बायकी' भूमिका करायला कोणीच तयार नव्हते. म्हणून ते काम 'आव्हान' म्हणून नंदूने केले व त्याला अभिनय करण्यात प्रथमच इंटरेस्ट वाटू लागला. लहान मुलाच्या गोष्टीवर आधारित त्याच्या भावाने - कमलाकरने 'भग्न मूर्ती' हे नाटक लिहिले व त्याला शासकीय अनुदान मिळाले. ते नाटक नंदूने बसवताच १९८० मधील महाराष्ट्र राज्य नाट्य स्पर्धेत पुरस्कारपण मिळाला व नंदूची रंगकर्मींनी (औरंगाबाद येथे) दखल घेतली. तेथे आचार्य अत्रेंचे 'घराबाहेर' करताना दिल्लीला सुरू झालेले स्ट्रीट प्लेज करायला त्यानी सुरुवात केली. 'निवडणूक, स्वातंत्र्य व उपोषण या तुळजापूरकर मित्राबरोबर केलेल्या नाटकाचे प्रयोग, पोलिसाची अटक, त्याच्या ग्रुपला होऊ नये म्हणून थांबवले व करिअरसाठी औरंगाबादहून १९८६ मध्ये तो मुंबईत दाखल झाला.

सगळ्यांना 'चाळीत चोरी झाली आहे' हे सांगणारा त्याचा घरातला मित्र 'चोर चोर चाळी चोर' नाटकातून दिसला. शांतेचं कार्ट चालू आहे (इन्स्पेक्टर), विच्छा माझी पुरी करा (लेखक सख्या) नंतर हर्षराज शिवशरणच्या 'घर घर' या स्लॅपस्टीक कॉमेडीतून त्याला 'नंदू माधव' या नावाने रसिक प्रथमच ओळखू लागले. 'दुसरा सामना'मधील, आमदाराच्या (विनय आपटे) त्याच्या भावाला व 'डॉ. तुम्ही सुद्धा'मधील त्याच्या सुरेश पवारला, व्यावसायिक रंगभूमी राज्य नाट्यस्पर्धेत पुरस्कार मिळाले व आता 'शोभा यात्रा'मधील गांधींच्या त्याच्या रोलला, विनोदी कलाकाराचे मिळालेले पारितोषिक नाटकाच्या मूडला मारक ठरत असल्याने त्याने ते पारितोषिक स्वीकारले नाही. दूरदर्शनवर 'माणुसकीचा मळा' नंतर 'लाईफ लाईन' (डॉ. नंदू पाटील) मध्ये काम करताना, अमोल पालेकरनी देबू देवधरांच्या थ्रू त्याला भेटायला सांगितले व त्याने 'बनगरवाडीत' एकलकोंडा आनंद केला. 'कथा दोन गणपतरावांची'मधील गावात असणाऱ्या चार टारगट पोराच्या मध्ये तो सयाजी शिंदे बरोबर होता. प्रॉपर्टी विकणाऱ्या त्याच्या त्या पॉझिटीव्ह रोलला निगेटिव्ह शेड होती. तसेच 'अशी ज्ञानेश्वरी'मध्ये तीन खतरनाक गुंडांमध्ये तो सयाजीबरोबर 'सॉफ्ट मायन्डेड' गुंड होता. 'सरकारनामा' मधील व्हिलनीश रोलचे ॲवॉर्डसाठी नॉमिनेशन झालेले होते तसेच 'संघर्ष' या आगामी चित्रपटात तो फॅक्टरीतला कामगार असला तरी तेथील सुरेश देशमुख या मॅनेजरचा मुलगा असतो म्हणून अजिंक्य देव या प्रतिस्पर्धी नायकाच्या (मधुरा लेलेचा) वेडसर भावाला छळून टॉर्चर करून तो अजिंक्यवर मात करत आहे. अशाप्रकारे खलनायक म्हणून मराठी चित्रपटात येताना तो 'आली लक्ष्मी सासरला'मध्ये ऐश्वर्या नारकरचा 'कृष्णा' नायक झालेलापण दिसतो. आपण नायक म्हणून मराठी चित्रपटात येऊ शकतो असे तो म्हणतो.

संदीप कुलकर्णी : बच्चू यादवचा दुसरा मेव्हणा व दुसरा सहायक 'गोपालजी' झाला आहे. संदीप कुलकर्णी आपल्या बहिणीला (प्रिती खरे) बच्चू, पत्नी म्हणून नीट वागवत नाही, म्हणून बच्चू त्याला आवडत नसतो व ते बच्चूचा पण नावडता असतो. तरी बच्चूचे ॲडमिनिस्ट्रेशन तो पाहात असतो. 'हा गोपालजी अंडरवर्ल्डशी संबंधीत असल्याने व्हिलनीश वाटतो, पण तो आहे रिॲलिस्टीक निगेटिव्ह शेडचा' असे संदीप म्हणतो. मात्र संदीप हिंदी चित्रपटात सुधीर मिश्राच्या 'इस रातकी सुबह नही'मधूनच आला. निर्मल पांडे या नायकाच्या मागावर जे आशिष विद्यार्थीचे 'शंकर व गणेश' हे दोन गुंड असतात. त्यापैकी गणेश होता किशोर कदम व शंकर संदीप होता. ते काम बघूनच रामगोपाल वर्मा त्या दोघांना 'सत्या'मध्ये घेणार होता. पण 'सत्या' तशीच फिल्म वाटू नये म्हणून 'सत्या'त न घेता संदीपला आता 'शूल'मध्ये घेतले. संदीप पण गणेशसारखा सत्यदेव दुबेकडे नऊ वर्षे होता. त्यावेळी तो दुबेच्या 'इसाब का गॉगल, छोटी छोटी बाते, अंधा युद्ध, संभोगसे सन्यासतक, रस्ते' व मराठी 'आधे अधुरे' या नाटकातून दिसला.

सयाजी शिंदे : 'शूल'मधील बच्चू यादवच्या गॅंगमधला सयाजी शिंदेचा बच्चू हा सर्वांचा बाप. जरी त्याला या वर्षीचे स्क्रीन व्हिडीओकॉनचे 'खलनायका'चे ॲवार्ड मिळाले तरी मास म्हणू लागले की, 'छक्का बन गया मर्द'. कारण सयाजीने 'झुलवा' नाटकात हिजड्याची भूमिका अजरामर केली. म्हणूनच त्याला कल्पना लाझमीच्या 'दरमियाँ' चित्रपटात पण 'चंपा' या हिजड्याची भूमिका करायला मिळाली! त्याचे 'झुलवा' सविता प्रभुणेच्या नवऱ्याने राजेशसिंग यांनी पाहून कल्पनाला ते नाटक पाहायला सांगितले. पण सयाजीने 'झुलवा' सोडले होते व कल्पनानी प्रभाकर आंबोणेचे काम पाहिले तेव्हा विजया मेहतानी कल्पनाला ग्वाही दिली की, त्या कामावर जाऊ नकोस. सयाजी खरोखरच सुरेख काम करतो. सयाजी 'कथा दोन गणपतरावांची'च्या चित्रीकरणास 'रेवदांडा' येथे गेलेला असता कल्पना लाझमीला भेटायला फोनवरून त्याच्या घरी मेसेज ठेवण्यात आला होता. त्याप्रमाणे नंतर भेटायला जाताना त्याला वाटले की, मालिकेसाठी बोलावलेले असेल. पण तो जाऊन भेटेपर्यंत ती भूमिका 'नाना पाटेकर ओम पुरी, शाहरूख खान, परेश रावलकडे फिरून शेवटी त्याला मिळाली व त्या संधीचे त्यांने सोने केले, हे 'दरमियाँ' पाहाणारे म्हणतात. 'त्याला नॅशनल ॲवार्ड मिळेल'असे वाटते होते. पण ते मिळाले नाही की, तो चित्रपट निर्माता आर. व्ही. पंडीत यांना कमर्शिअल पद्धतीने नीट प्रदर्शित करता आला नाही. कारण 'छक्का हिजडा' विषय मास व क्लासला पण आकर्षित ठरणारा होता व तो चांगल्या प्रकारे दिग्दर्शितपण झाला होता. मात्र 'दरमियाँ' चित्रपट गाजला ते कल्पना लाझमीने खर्च जास्त वाढवून सांगितल्याने. ती केस कोर्टात होती म्हणे! त्यातून 'निदान' काय निघाले? ते माहीत नसले तरी 'दरमियाँ'नंतर महेश मांजरेकरचा 'निदान' चित्रपट पंडीत प्रदर्शित करू शकलेले नाहीत. 'चंपा' नॅशनल लेव्हलपर्यंत जाणार म्हणून 'झुलवा'सारखा त्यांनी 'चंपा' नाराजीनी केला. त्या 'दरमियाँ' व 'झुलवा'मधील हिजड्याच्या भूमिकेच्या फरकाबाबत सयाजी सांगतो की, 'झुलवा'मधील भूमिका देवदासी परंपरेला धरून होती. पण 'दरमियाँ'मधील 'चंपा' ही युनिव्हर्सल म्हणजे परंपरेला धरून नव्हती. लहेजात (उच्चारात) पण फरक होता. चंपाला यु.पी.मधल्या ब्रीज व अवधी भाषेचा टोन होता. व बाकीचे बम्बया हिंदी होते. 'शूल'मध्ये पण बिहारची पार्श्वभूमी फील करण्यापुरतीच हवी होती. भोजपुरी भाषा नको होती. पण त्या लोकांचे ॲटिट्यूड हवे होते. म्हणून पहिल्या शेड्यूलच्या अगोदर दोन दिवस बिहारला त्या लोकाचे निरीक्षण करण्याकरता नेले होते. बिहारी अशी भाषा नाही, 'भोजपुरी, मैथिली, मगधी व आणखीन एका भाषेचे ते भज आहे' इ. निवासनला फक्त त्यांचे हेल हवे होते 'बच्चू यादव, हा भयंकर पॉवरफूल आहे. त्याच्याकडे प्रचंड पैसा आहे. पर त्याला आपल्या आयुष्यात मजा अशी वाटत नसते. म्हणून आयुष्यात मजा कशी वाटते? याच्याच शोधात तो असतो. असे रामगोपालजनी त्याला सांगितलेले होते. 'शूल'अगोदर 'दरमियाँ'ची चंपा पण सयाजीने गाजवली व तो त्याचा पहिला हिंदी चित्रपट म्हणून डिटेलमध्ये तो म्हणतो की, 'दरमियाँ'मध्ये झीनतचा (किरण खेर) डम्मी हा मुलगा 'अशी ज्ञानेश्वरी'त त्याचा खतरनाकपणा पाहून त्या वाटण्यावर शिक्कामोर्तब झाले व आता अमोल शेडगेच्या 'सौभाग्यवती भव'मध्ये तो गावगुंड झालेला आहे. 'लढाई'तर अजिंक्य देव याला नडणारा कपनीतला निगेटीव्ह शेडचा त्याचा अधिकारी आहे. 'खलनायकी कामा'बाबत, सयाजी म्हणतो, 'नायक व खलनायक हे लोकांच्या (रसिकांच्या) दृष्टीने असतात.

(पान सहावर)